

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

חמישאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת וירא

ירושלים עיה"ק תובכ"א

תשפ"ג לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושי של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף חידושים שונים
המלוקטים מקונטרס מערכותיו של רבינו שליט"א
בעניינים שונים.

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmail.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת וירא

מפתח העניינים

הלימוד מעשרת הדורות שנאדם הראשון ועד נח שאין לנו להתייחס מהגאולה / כחו של יחיד שיכול העולם כולו לעמוד ולהתקיים בזכותו / אם ראית דור שנתיימשו מן התורה עמוד והתחזק בה והוי נוטל שכר כולם / זריזותו של אברהם אבינו במצות הכנסת אורחים / אכזריותם וקמצנותם של אנשי סדום למרות רוב השפע שהיה להם / לא נגמר דינם של אנשי סדום אלא על שלא החזיקו ביד עני ואביון / חומור עוון סדום מפני מעלת ארץ ישראל / תפילותיו של אברהם אבינו על הצלת סדום / כחם של לומדי התורה וההולכים בדרך ה' להגן על בית ישראל / מי שיש בו עדינות הנפש זוכה לתורה

מפתח חידושי תורה

- א. בענין שהיה דם ברית אברהם אבינו מנטף..... יט
ב. בענין השבת אשת האיש כי נביא הוא כ
ג. בענין ויאמר הנה האש והעצים, ואיה השה לעולה כב

מפתח מערכות

- רב חסדא - כותאי..... כה
חליצה כה
חליצה - בענין וחלצה נעלו מעל רגלו..... כז
חלק לעולם הבא כז
חנה הנביאה כט
חנוכה..... ל

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמועון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת
מרדכי בן מורווריד אסנת
מיכל בת אסתר
אל נא רפא נא להם

הלימוד מעשרת הדורות שמאדם הראשון ועד נח שאין לנו להתיימש מהגאולה בעזרת ה' יתברך נמשיך ללמוד בפרשת השבוע, פרשת וירא, את מסכת 'אברהם אבינו', אותה התחלנו ללמוד בשבוע שעבר בפרשת לך-לך.

וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל כחום היום. כשאנחנו מדברים על אבי האומה של בית ישראל, אברהם אבינו, צריכים אנחנו לזכור ולהזכיר מה שלמדנו רבותינו במסכת אבות (פ"ה, ב'). התנא שם אומר: עשרה דורות מאדם הראשון ועד נח, להודיע כמה ארך אפים לפניו יתברך שבכל הדורות היו מכעיסין לפניו עד שהביא עליהן את מי המבול. כלומר, מבריאת האדם הראשון ועד נח עברו עשרה דורות, משך אלף תרנ"ו שנה, ובכל אותם עשרה הדורות היו מכעיסים את הבורא יתברך, ומי שידקדק את דברי התנא שאמר שהיו 'מכעיסים', בין שאין הכוונה שהיו חוטאים מחמת חוסר ידיעה ובורות, אלא מתוך שהיו יודעים את בוראם ומתכוונים למרוד בו. ועם כל זה שהיו מכעיסים אותו, הקב"ה לא נפרע מהם. הקב"ה האריך להם את אפו דור ועוד דור, אולי ישובו בתשובה.

אבל, כמו שמביא המסילת ישרים (פרק רביעי) מדברי הירושלמי (תענית פ"ב ה"א), גם אם יש בשמים מידה של 'ארך אפים' והקב"ה מאריך אפו לרשעים אולי יעשו תשובה, מכל מקום גם למידה הזו יש גבול. 'מאריך אפיה', אבל בסוף 'גבי דיליה'. עשרה דורות חיכה הקב"ה אולי יחזרו בתשובה, אבל מאחר ולא שבו, הביא עליהם את מי המבול.

ולכאורה, מה המוסר שרוצה התנא האלוקי ללמד אותנו בענין הזה?! אומר החסיד מגירונדה רבינו יונה זצ"ל: בא ללמדנו כי אתה רואה שבדורות שבין אדם הראשון לנח שכולם הכעיסוהו במעשה ידיהם לרע להם, זה עמד להם לרעה, והאריך אפו כל אותם דורות, עוד שנה ועוד שנה, עוד דור ועוד דור, במשך אלף ותרנ"ו שנה. ולבסוף הביא עליהם את מי המבול. למה?! כי לא לעולם מאריך אפו. אמנם הקב"ה לא מעניש מיד, אבל יש גבול למידה הזו של 'ארך אפים' וכמו שאמרנו. והמוסר השכלי: כן תחשוב בגלותנו, אדם אומר, 'אווהו, כמה שנים אנחנו כבר נמצאים בגלות'. הנה עוברת עוד שנה ועוד שנה, וכמעט אלף תשע מאות וחמישים שנה עברו מאז חורבן בית מקדשנו ותפארתנו. אנחנו מצפים לגאולה, אבל היא בוששת מלבוא. ובכל יום ויום מתגברת עלינו השנאה, הפיגועים והרדיפות מנת חלקנו, ואין קץ לימי הרעה. אדם יכול להתחיל להתיימש, מה יהיה הסוף?!

על זה, אומר רבינו יונה, בא התנא ומלמדנו בינה. מעשרת הדורות שבין אדם הראשון לנח, תלמד ותחשוב כן לגלותנו. אל תאמר הנה כמה ימים ושנים השיב ה' יתברך חמתו מעל מלכות הרשעה, מלכות אדום, ואנחנו עדיין בגלות, הלעולם יאריך להם אפו. אולי הקב"ה תמיד מאריך לרשעים את אפו, כי ארך אפים הוא. בא התנא ללמדנו שלא היא. ידוע תדע כי בסוף ישלם להם כפעלם וכמעשה ידיהם, ויגאל אותנו וישיענו. השתא בעגלא ובזמן קריב אמן.

הכל יבוא בחשבון. גם אם עובר יום ועוד יום וחולפת לה שנה ועוד שנה, בסוף 'אל נקמות ה' אל נקמות הופיע'א. הקב"ה יתבע את עלבוננו ויפרע מהם.

כי ארך אפים גדול הוא, אכן הקב"ה לא גובה מיד, אבל באחרית הימים יפקוד עוונות ראשונים מה שציערו אותנו אומות העולם. ומהר, מבקש ומתחנן רבינו יונה, יקדמונו רחמיו כי דלונו מאד. 'דלונו מאד', כל אחד יודע את מצבם של בית ישראל, מוקפים בשנאה מבית ומחוץ.

זה המוסר השכל שלמדנו מדברי התנא כאן. אל לו לאדם להגיד, 'מה יהיה, הימים עוברים ואנחנו עדיין בגלות, לא רואים את הסוף'. הנה לך עשרה דורות שבין אדם הראשון לנח, אלף ותרנ"ו שנים שהקב"ה האריך בהם את אפו, אבל בסוף הגיע הזמן וגבה את שלו.

כחו של יחיד שיכול העולם כולו לעמוד ולחזקתים בזכותו

אחרי זה, אומר התנא, עשרה דורות מנח עד אברהם להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם אבינו וקיבל שכר כולם. הרי כבר ראו כולם שיש דין ויש דיין, וראו בדור המבול שהקב"ה עם היותו מאריך אף, בסוף 'גבי דיליה' ומעניש את עוברי רצונו, ועם כל זה לא למדו לקח וגם עשרה הדורות שמזמן נח ועד אברהם היו מכעיסים אותו, עד שבא אברהם אבינו וקיבל שכר כולם.

וכאן יש חידוש נורא. אמרו רבותינו, אומר רבינו יונה, כשמת נח היה אברהם אבינו בן נ"ח שנים. ואף על פי שנה האריך ימים, עשרה דורות הם נחשבים. והנה, יש כאן שאלה. מקודם אמר התנא שהיו עשרה דורות מזמן אדם הראשון ועד נח ואז הקב"ה הביא עליהם את מי המבול, אבל כאן אחרי שמספר התנא שהיו עשרה דורות מנח ועד אברהם, והלא אותם עשרה דורות היו מכעיסים גם כן את הבורא, מכל מקום לא כתוב כאן שנפרע מהם.

א. הפסוק הזה אומר דרשני. ידוע שיש כמה הנהגות לבורא יתברך. 'אל' היא מדה של חסד ורחמים, כמו שכתוב (תהלים נב, א) 'חסד אל כל היום', וכמו שכתב רש"י על התורה בפירושו ל"ג מידות (שמות לד, ו). 'אלהים' לעומת זה, היא מדת הדין, מדת הפרוענות. ואם כן, למה כתוב בפסוק 'אל נקמות ה' אל נקמות הופיע'!! לכאורה יותר מתאים שהיה כתוב לגבי הנקמה הכינוי 'אלהים'!

אלא שכשיבוא זמן הפרעון, כמו שאומר רבינו יונה, הקב"ה יפרע מכל אומות העולם על כל הסבל והצרות שעשו לישראל, על כל הפוגרומים, על עינויי האינוקוויזציה ונוראות השואה, ועל הכל יבוא בחשבון. אמרו במדרש (ילקוט שמעוני מטות רמז תשפ"ה), 'אמר הקב"ה הכל חקוק על פורפירא דילי'. 'פורפירא' הוא כעין מלבוש שיש להקב"ה, וכל מה שגויים ציערו את ישראל, אם זה בצעקה, אם זה ביריקה ואם זה במכה, הכל נרשם שם ואת הכל יביא בחשבון. ולזה אומר הפסוק 'אל נקמות ה' אל נקמות הופיע', כי אפילו מדת הרחמים תתבע את הדין ואף היא תתבע נקמה מהגויים.

מדוע?! כי אברהם אבינו מילא כל החסרונות ועשה טובות כנגד כל רעתם של אותם עשרה דורות והצילם מן הפורענות.

ראה נא ראה כמה היה כחו של אברהם אבינו נורא ונשגב, שהוא לבדו, 'אחד היה אברהם', תיקן מילא והשלים את כל מה שהיו צריכים לעשות אותם עשרה דורות. כמה אנשים היו באותם עשרה דורות?! אינני יודע, אולי אלפים, אולי רבבות ואולי מליונים. וכל אלו לא עשו את המוטל עליהם, ואברהם אבינו לבדו מילא את כל החסרונות ועשה טובות כנגד כל רעתם, וניצלו בזכותו. שכן כתיב (משלי י, כה) 'צדיק יסוד עולם', על צדיק אחד יכול להיות העולם כולו מיוסד ועומד.

אם ראית דור שנתייאשו מן התורה עמוד והתחזק בה והוי נוטל שכר כולם

זהו חידוש אחד. אבל יש כאן חידוש נוסף, והוא נפקא מינה לכולנו. קיבל שכר כולם, אומר רבינו יונה, אף על פי שכל אדם יש לו חלק בגן עדן וחלק בגיהנם לפי מעשיו, אם אדם עושה מצוות והולך בדרך התורה הוא קונה לעצמו חלק בגן עדן, שהוא שכר ועינוג רוחני ונצחי לעד ולעולמי עולמים. ואם אדם עבר על רצון הבורא ולא עשה תשובה, אזי יש את 'המכבסה', הוא הגיהנם, בו אדם צריך להיות ועליו לסבול ייסורים עד שמתנקה ויכול ללכת לגן עדן. אבל מאחר וכולם הצטוו לעשות טובה, לעשות את הטוב שביקש מאתנו הקב"ה, שנעשה נחת רוח לפניו על ידי שנהיה צדיקים בעניני בין אדם למקום ובפרט בעניני בין אדם לחבירו, וזה שאינו עושה אלא חבירו עושה ומקיים ציווי וציווי עצמו, אם יש אחד שלא עושה את המוטל עליו, ולעומתו יש אחר שעושה גם את המוטל עליו וגם משלים את החלק שחבר שלו היה צריך לעשות, אם כן מדת הדין נותנת שהוא יטול חלקו וחלק חבירו בגן עדן. וכן נטל אברהם אבינו שכר כולם. אברהם אבינו השלים את כל מה שהיו צריכים לעשות אותם עשרה דורות ולא עשו, ומכיון שכך, נטל גם את חלקו וגם את חלקם.

לא יאומן כי יסופר. יכול אחד לבוא ולקחת שכר של עשרה דורות. מדוע?! כי הוא השלים ומילא את התפקיד שלהם, מה שהיה מוטל עליהם לעשות והם השתמטו מזה. וזהו שאמר דוד המלך (תהלים קיט, קכו) 'עת לעשות לה' הפרו תורתך', כלומר, אמרו בירושלמי בברכות (פ"ט ה"ה), אם ראית דור שמתרשלים מן התורה עמוד ועסוק בה, ועמוד והתחזק בה, והווי נוטל שכר כולם.

וזו הזדמנות שיש לנו. בוא ותעשה חשבון כמה יהודים יש בעולם, כן ירבו, ותעשה חשבון כמה מהם יושבים ועמלים בתורה. אם יש מציאות כזו של 'הפרו תורתך', יש כאלו שלא עושים את רצון הבורא, אז יותר יש לך לעשות בשביל ה' יתברך משאר הדורות, אומר רבינו יונה. בדורות הנביאים, התנאים והקדמונים, היה בית ישראל במדרגה נפלאה ונשגבה.

עכשיו?! עכשיו אנחנו נמצאים במצב שרבים רבים בבחינת 'הפרו תורתך' ואינם הולכים בדרך התורה, ויש מהם שגם לוחמים נגד התורה, ואם כן החובה עלינו כפלים לתושיה להתאמץ ולהשתדל בעסק התורה מדי יום ביומו, הן בעסק ולימוד התורה בעצמו והן ב'תמכין דאורייתא' ובתמיכה ממונית להעמדת התורה בתלמודי התורה, בישיבות ותלמידי חכמים. ואז נכלל בהגדרה הנפלאה הזו של 'הווי נוטל שכר כולם', כי המעלה והשכר והדבקות בבורא למי שמתאמץ בזמן הזה לאחוז בעסק התורה ודרך התורה, גדול לאין ערוך מאשר בזמנים אחרים. מדוע?! **שחס ושלום לא תשתכח תורה בישראל.** בזמן שרבים עוזבים את דרך התורה, כל אחד מישראל שיושב ועוסק בתורה הרי הוא בבחינת מעמיד את התורה שלא תשתכח מקרב ישראל, ואשריו ואשרי חלקו.

מה מעלתו של אחד כזה?! הא למה הדבר דומה, אומר רבינו יונה, **משל למלך שכל עבדיו בגדו בו.** היה מלך רם ונשא, שכל העבדים והמשרתים שלו בגדו בו, חוץ מאחד מהם שהוא נשאר נאמן למלך, שומע בקולו ועובד אותו. הרי באותו הזמן הוא צריך ללכת עם המלך באמת ובלבב שלם יותר משאר הזמנים. בזמן הזה שיש בגידה במלך וכולם עוזבים אותו ורק הוא נשאר נאמן למלך, הוא יכול לעשות את מלאכתו כמו שעשה בעבר ובימים כתקונם?! ודאי שלא. בזמן הזה, שהוא זמן חירום, צריך לעבדו באמת ובלבב שלם יותר משאר הזמנים, כי מוטלת עליו מלאכה ועבודה רבה יותר, כל מה שהעבדים האחרים היו צריכים לעשות והשתמטו מזה. ומה תועלת בדבר?! - וכל ימיו יאהבהו המלך אהבה רבה. אין ספק שהמלך יחזיק לעבד הזה טובה כל ימיו ויאמר, 'אתה היית היחיד שנשאר נאמן לי בשעה שכולם בגדו בי', והרבה משאת זה כמשאת כולם. כשיגיע הזמן שהמלך ישלם שכר טוב לאלו שעשו את רצונו, בוודאי שהעבד הזה יטול שכר רב כפי מה שהיו אמורים ליטול כל העבדים האחרים שבגדו במלך, ובדין הוא שיטול את שכרו.

וכך אנחנו רואים אצל דוד המלך ע"ה שלפני שהולך לעולמו הוא קורא לבנו שלמה ומצווה אותו אחריו, ובין כל הדברים שהוא מצווה אותו אומר לו דוד, תזכור שבשעה שאחזק אבשלום רדף אותי, גנב את לב ישראל ומרד בי, ברחתי וישבתי בגלעד אצל ברזילי הגלעדי, והוא זה שטיפל בי, האכיל אותי, השקה אותי ועודד אותי. לכן אני מבקש ממך שתשלם

ב. כי אם אין לומדי תורה, אין ישיבות ואין שיעורים, התורה עלולה להשתכח מישראל. ובגמרא יש סיפורים נוראים על בורות שהיתה בקרב ישראל. לא מתוך רוע, אלא מתוך חוסר ידיעה. וכמו שהגמרא מספרת (חולין קי). על האמורא הקדוש רב שהגיע לאיזה מקום ושמע אשה אחת שואלת את חברתה, 'תגדי לי, כמה חלב אני צריכה לשים בסיר הבשר כדי שיהיה טעים?!'

איסור בשר בחלב לא נלמד מאיזו דרשה, אלא כתוב מפורש שלש פעמים בתורה 'לא תבשל גדי בחלב אמו', ועם כל זה לא ידעו מזה רח"ל.

טוב לברזילי ולבניו, ובכל פעם שאתה עושה סעודה מלכותית תזמין אותם שישבו בראש השולחן ויאכלו יחד אתך. למה?! כיון שהם אלו שהצילו אותי בשעת דחקי. אל תשכח את זה ואל תאמר 'אני מלך, ולא מתאים לי שאקרא להם, שהרי הם אנשים רגילים'. אדרבה, תשיב להם טובה תחת טובה על מה שהם הצילו אותי וממילא גם אותך.

בימים שלנו יש את המציאות הזו של 'הפרו תורתך'. יש מצב של בטלה ורפיון מעסק התורה בקרב רבים מישראל ויש מצב של רפיון בקיום המצוות, ולכן הזמן גורם שנתחזק כפלים לתושיה, ועל ידי זה אנחנו נוטלים את שכר כולם, כמו שנטל אברהם אבינו את שכרם של עשרה דורות שלפניו.

זריזותו של אברהם אבינו במצות הכנסת אורחים

אחר כך אומר התנא במסכת אבות, עשרה נסיונות התנסה אברהם אבינו ועמד בכולן, להודיע כמה היא חובתו של אברהם אבינו. והפרשה שלנו פותחת באחד הנסיונות, כאשר אברהם אבינו יושב בפתח האהל, והקב"ה מתגלה אליו. מדוע התגלה אליו?! מפרש רש"י, לבקר את החולה. אמר רבי חמא ברבי חנינא יום שלישי למילתו היה, בסוף הפרשה הקודמת קראנו 'בעצם היום הזה נמול אברהם', וביום השלישי למילה שאז מתגבר החולי בא הקב"ה לבקרו ובא לשאול בשלומו. וצריכים גם אנחנו להדבק במדותיו של הקב"ה להיות גומלי חסדים טובים.

והוא יושב פתח האהל כחום היום. מה הכוונה 'כחום היום'?! כחום השמש. ומביא רש"י, הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה, שלא להטריחו באורחים. אברהם אבינו היה זקן בן קרוב למאה, וחולה ביום שלישי למילתו, ולכן עשה הקב"ה שיהיה היום יום חם ולוהט, כדי שלא יבואו אורחים. אבל אברהם אבינו יושב פתח האהל לראות אם יש עובר ושב ויכניסוהו לביתו.

שלא נבוא לידי נסיון, הבה ונתבונן בעצמנו. אדם לא מרגיש כל כך טוב, כגון, שיש לו ספק כאב ראש... יש לו כח לאורחים?! הוא יושב פתח האהל ויושב ומצפה מתי כבר יגיעו עוברים ושבים, מתפלל וחוקר מה השתנה היום הזה מכל הימים ומדוע לא באים?! אדרבה, הוא שש ושמח, 'אני לא כל כך מרגיש טוב, טוב שיש לי היום קצת מנוחה'. אבל אברהם אבינו?! אדרבה, זה מה שמטריד את מנוחתו. הוא לא שוכב במיטה, אלא יושב בפתח האהל ומחכה לראות אם יש עוברים ושבים. ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, כיון שראו בשמים שהצער שיש לאברהם אבינו מכך שאין אורחים גדול יותר מצער המילה, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים.

שאל המשגיח הגה"צ רבינו יחזקאל לווינשטיין זצ"ל, אם רוצה הקב"ה לשלוח לאברהם אבינו אורחים, למה הוא שולח לו מלאכים?! שישלח לו אנשים רגילים בשר ודם, אותם יאכיל אברהם אבינו ואותם יארח. מדוע דווקא מלאכים?!

אלא, אמר המשגיח, שלא היה ניתן ולא היה שייך לשלוח אליו בני אדם, מפני החום הנורא ששרר אז בחוץ. אם היו שולחים אליו אנשים, היו מתאיידים בדרך ונעלמים... לכן לא היתה ברירה אלא לשלוח לו מלאכי רום. רק הם יכלו לסבול את החום הזה.

והנה, מלאך הוא רוחני, וכשהוא בא לעולם הזה הוא צריך להתגשם בבחינת מה. איך התגשמו ואיך נראו לו? כ'שלשה אנשים נצבים עליו', ומפרש רש"י, כדמות ישמעאלים המשתחוים לאבק שברגליהם. בר מינו, גם לפגוש ישמעאלי שלא משתחוה לאבק שברגליו זה לא כל כך נחמד, כל שכן אחד כזה... ומה עושה אברהם?! 'וירץ לקראתם'. ואמרו רבותינו (מדרש תנחומא וירא ד'), היה אברהם רץ והיה הדם מטפטף ויוצא. הרי היה זה יום שלישי למילתו, ועדיין לא התאחה הפצע. בשביל מי הוא רץ?! לקראת אליהו הנביא?! בשביל מלך המשיח?! לא ולא. שלשה אפדנים ישמעאליים. והוא אומר להם, 'אם נא מצאתי חן בעיניך', אני מבקש מכם בכל הלב, אולי תעשו אתי חסד, 'אל נא תעבור מעל עבדך, יוקח נא מעט מים', לא אטריח עליכם, אבל תקחו לכל הפחות מעט מים 'והשענו תחת העץ. ואקחה פת לחם', אתן לכם איזה סנדוויץ' לאכול.

ומה עשה להם בפועל?! 'וימהר אברהם האהלה אל שרה אשתו ויאמר מהרי', ובת כמה היתה שרה?! צעירה בת שמונה עשרה?! גם היא היתה זקנה. והוא אומר לה, תמהרי, מהר מהר! למה, מה קרה?! מלך המשיח הגיע?! לא, שלשה ישמעאליים הגיעו... 'מהרי שלש סאים קמח', כמה כבר בן אדם אוכל?! חצי ככר?! ככר שלם?! בשביל מה צריך שלש סאים – מאפיה שלימה?! ועוד איזה קמח, 'סולת', קמח משובח שבמשובחים. 'לושי ועשי עוגות', ולכאורה, למה שרה צריכה ללוש?! וכי חסרים משרתים בביתו של אברהם?! אבל לא. אברהם מבקש משרה, לושי ועשי עוגות, את בעצמך.

'ואל הבקר רץ אברהם', הכל בריצה, בזריזות ובמהירות. למה?! הרי אתה זקן וחולה?! אבל ככה זה. חסד עושים במהירות הבוק. 'ויקח בן בקר רך וטוב', ודרשו רבותינו (בבא מציעא פו:) מלמד ששחט להם שלש פרים בשביל לתת להם לשון בחרדל. ולכאורה, אם היה שוחט רק פר אחד והיה עושה לכל אחד כמה קילו בשר ירך על האש, משהו היה חסר?! אבל אברהם שוחט שלש פרים כדי שיהיה לכל אחד ואחד לשון בחרדל, כדרך שמלכים אוכלים. מאברהם אנחנו צריכים ללמוד איך לעשות הכנסת אורחים. לא לחפש במקרר דבר שנשאר מלפני שבועיים וחצי וכבר החליף צבע, אלא לתת לאורח את הטוב והטעים שבנכסים.

אכזריותם וקמצנותם של אנשי סדום למרות רוב חשפע שהיה להם

וכך ממשיכה התורה לתאר את ה'חסד לאברהם' ואת זריזותו בקיום מצות הכנסת אורחים, ומיד לאחר מכן, בא הסיפור עם סדום. וה' אמר המכסה אני מאברהם את אשר אני

עושה, לא אסתיר ממנו. ואז הוא מגלה לו ואומר: זעקת סדום ועמורה כי רבה וחמאתם כי כבדה מאד. ארדה נא ואראה הכעצקתה הבאה אלי עשו כלה ואם לא אדעה.

מה היתה אז המציאות בסדום?! נקרא תיאור מבהיל של רבותינו במדרש (פרקי דרבי אליעזר פכ"ה). רבי זירא אומר עשירי עולם היו אנשי סדום מן הארץ הטובה והשמנה שהיו יושבים עליה, אז סדום לא היתה מדבר ושממה כמו היום, אלא היתה סדום ארץ פוריה שאי אפשר לתאר את טובה ושבחה. בילקוט שמעוני (ויקרא פכ"ג) דרשו על הפסוק 'עמק סוכות אמדד' זו סוכה של סדום, שהיתה העיר מסוככת בשבעה אילנות המסככים זה על גב זה. גפן תאנה רימון אפרסק שקדים ואגוזים, ותמרים על גביהן. היתה העיר הזו שמנה וטובה שאין כמוה. וכל הצורך שיש בעולם היה יוצא ממנה, ולא היה חסר בה כלום.

איוב אומר (כה, ו) 'ועפרות זהב לו'. בשעה שהיה אדם יוצא ומבקש ליקח לו ירק היה אומר לעבדו צא וקח לי באיסר ירק. היה אחד מבקש מלפפון, ושולח את העבד שלו שיביא לו קילו אחד מהשדה. היה הולך העבד לקחת לו ירק ומוצא תחתיו זהב. כשהעבד היה חופר קצת כדי להוציא את המלפפון, היה מוצא שם זהב. שנאמר 'ועפרות זהב לו'. וכסף היה יוצא ממנה, ואבנים טובות ומרגליות היו יוצאים ממנה ולחם יוצא ממנה, ולא בטחו ביוצרם אלא ברוב עשרם. כשיש לאדם הכל, כשיש לו ארץ פוריה ומשובחת שמוציאה כסף וזהב, אבנים טובות ומרגליות, ויש שבעה סככות זו על גב זו, הוא מתחיל אומר 'מה חסר לי?! יש לי הכל! אני לא צריך אף אחד ולא נזקק לחסדי הבורא', שהעושר דוחה מבעליו יראת שמים, שנאמר הבוטחים על חילם.

אמר רבי יהושע בן קרחה ולא חסו על כבוד קונם לשבר אוכל לאזרח ולגר. הרי לא חסו לכם, אנשי סדום, כלום. יש לכם ארץ טובה ושמנה, כל הפירות יש בה וכל דבר שתבקשו אתם מוצאים בה. אם מגיע אליכם אחד ומבקש מכם צדקה, תתנו לו! הרי יש לכם כל טוב סלה וזה לא מגרע מכם כי הוא זה! אבל לא. לא חסו על כבוד קונם. כבוד ה' יתברך הוא שיתנו בני אדם לזולתם, אבל הם לא חסו על כבוד ה' ולא נתנו דבר. ופסקו כל האילנות למעלה מפירותיהם, הם חתכו את כל הפירות שהיו על האילנות שמעליהם. למה?! שלא תהיה מהם הנאה אפילו לעוף השמים. אוי אוי הם לא הסתפקו בכך שהם לא נותנים לאנשים אחרים, אלא אפילו לכך שצפרים יהנו מהם לא היו מוכנים. 'כאן', אמרו אנשי סדום, 'אין חסד חנם'. שנאמר (איוב כה, ז) נתיב לא ידעו עיט. אפילו עופות השמים לא יבואו לכאן.

ורבי נתנאל אומר, הקימו עליהם שופטים שופטי שקר, אנחנו הרי יודעים מה זה... וכל אזרח וגר שהיו נכנסים בסדום היו עושקים בדינם המעוות ומוציאים אותם ערומים. מי שהיה מתגלגל ובא לשם, היו תופסים אותו ועושים לו איזה משפט שקר, ומוציאים אותו ריק מכל נכסיו, שנאמר (יחזקאל כג, כט) 'ואת הגר עשקו בלא משפט'. והיו שבעים מכל תבואת הארץ,

כמו שאמרנו, היה להם הכל, וגם היו יושבים לבטח שאנן ושלווה בלא פחד מלחמה, ושבעים בכל טוב ולא החזיקו ידם בפת לחם לא לעני ולא לאביון, לא רק פירות וכסף היה להם, אלא גם בטחון היה להם בלי חשש של מלחמה וכיוצא בזה, ועם כל זה לא עשו חסד עם הזולת. לא רק זה, אלא רבי יהודה אומר, הכריזו בסדום, חקקו חוקי אוון ואמרו מי שיחזיק בידו בפת לחם לעני ולגר ולאביון, ישרף באש. יש אחד שהוא רשע, קמצן ולא עושה חסדים. אבל לעשות חוק שמי שיהיה לו לב טוב ויעזור ויסייע לשני ויביא לו כזית לחם, ישרפו אותו באש?! איפה נשמע כדבר הזה?

בתו של לוט היתה נשואה לאחד מגדולי סדום. אינני יודע מה זה בדיוק גדולי סדום... רח"ל. וראתה עני אחד מדוקדק ברחוב העיר. 'בתר עניא אזלא עניותא', העני הזה התגלגל ובא לא פחות מאשר לסדום, ואפילו מקום להיות בו לא היה לו. היה זרוק ברחוב, מדוקדק בעניות, וכבר נפשו עומדת לפרוח ממנו בעקבות הרעב והסבל. ועגמה נפשה עליו, סוף סוף בתו של לוט היתה, ולוט הלא היה כל הזמן עם אברהם אבינו, ועדיין היה בה לחלוחית של טוב לב. כשראתה את מצבו של העני והבחינה שעוד רגע הוא נופל מת מרעב, הצטערה.

מה עשתה?! בכל יום כשהיתה יוצאת לשאוב מים, היתה נותנת בכד שלה מזון, היתה לוקחת איזו אכילה ושתיה מהבית שלה ומניחה אותם בכד, ומכלכלת את אותו עני. כשהיתה עוברת ליד העני היתה מגניבה לו איזו ארוחה שיאכל וישביע את נפשו. ואמרו אנשי סדום, עני זה מנין הוא חי? הרי אצלנו בדרך כלל בתוך עשרים וארבע שעות נגמרים העניים, ואיך זה שהעני הזה מאריך ימים וכבר כמה ימים הוא מתקיים?! כנראה קורה כאן משהו. וידעו הדבר. הפעילו אנשי סדום את השב"כ ואת המוסד וכו' שיחקרו ויבדקו איך זה שהעני הזה מאריך ימים כל כך, דבר שלא קרה מאז ייסוד סדום, עד שידעו הדבר וגילו שבתו של לוט היא זו שמאכילה אותו, והוציאו אותה להשרף, רח"ל.

אמרה, 'אלהי העולם, עשה משפטי ודיני מאנשי סדום!' על זה שורפים אותי?! על זה שהצלתי נפש?! ועלתה צעקתה לפני כסא הכבוד. אמר הקב"ה 'ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי' אם כצעקת הנערה הזאת עשו אנשי סדום אהפוך יסודותיה שלה למעלה ופניה למטה, אהפוך אותה לגמרי. וכך היה.

ג. ולכן ירדה אש מן השמים ושרפה את סדום כמו שכתוב בפרשה (בראשית יט, כד) 'וה' המטיר על סדום ועמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים', במידה כנגד מידה על שחוקקו את החוק הזה שמי שיאכיל עני ואביון ישרף באש.

לא נגמר דינם של אנשי סדום אלא על שלא החזיקו ביד עני ואביון

זה היה פשעם של אנשי סדום, שלא החזיקו ביד עני ואביון ואף הרגו באכזריות מי שכן ניסה להחזיק בידיהם. וכך אומר הנביא יחזקאל (טז, טז) כשהוא מדבר על הקלקול של אנשי ארץ ישראל, 'הנה זה היה עון סדום אחותך, גאון שבעת לחם ושלוות השקט היה לה ולבנותיה, ויד עני ואביון לא החזיקה'. הנביא יחזקאל ע"ה בא ומוכיח את ישראל ואומר להם שאף אתם מתנהגים כמו אנשי סדום, שיש לכם הכל בכל מכל כל, ואתם לא מחזיקים ביד עני ואביון. ומפרש שם הגאון מלבי"ם, 'הנה זה עון סדום אחותך', העוון שהיו ראויים לעונש היה על מצוות של בין אדם לחבירו. זהו היסוד הנורא שעניני בין אדם לחבירו חמורים מן הכל. ש"ד עני ואביון לא החזיקו, והעוון הזה מעוות במזיד והולך בעצת שכלו, כי לא עשו זה מפני הדוחק, אל תאמר שהיו עניים ומסכנים בעצמם ולפיכך אמרו 'עניי עירך קודמין', כי הלא היה להם 'גאון שבעת לחם', וכמו שראינו במדרש לעיל, איזה שפע היה להם. ולא היו צריכים לאצור אוצרות בר ליום קרב למלחמה ולימי מצור, אל תאמר שהיתה להם שעת חירום ומלחמה ולכן ביקשו לשמור את כל השובע הזה לעצמם כי מי יודע מה ילד יום, שהרי הפסוק אומר 'ושלוות השקט היה לה', הם יושבים שקטים ושאננים, ובכל זאת יד עני ואביון לא החזיקה. למה?! מפני שהיו להם חוקים ונימוסים רעים ומשפטים בל יחיו בהם, שמי שיעזור לעני יענישו אותו וימיתו אותו במיתה משונה וכמו שסיפרו רבותינו. הקו של הבריאה הוא חסד, 'עולם חסד יבנה', והנהגתו של הקב"ה חסד כמו שכתב 'חסד אל כל היום', והם עשו בהיפוך, שהיה החוק אצלם לא להיטיב עם דלים וחסרי לחם, ולכן נענשו.

וכך אומר הרמב"ן בפרשה שלנו, רצו אנשי סדום לכלות את הרגל מביניהם, שלא יבואו אליהם אנשים, וכמו שתיארו רבותינו בסנהדרין (קטז). איזה עלילות רשע ובאיזו אכזריות נהגו אנשי סדום. וחשבו שבעבור טובת ארצם היא כגן ה', ממש כמו גן עדן אם כך יבואו לכאן רבים, והם היו מואסי הצדקה, הצדקה כחה עצום ורב להגן ולהציל ממות כמו שכתוב (משלי י, ב) 'וצדקה תציל ממות', וכיון שמאסו בצדקה הביאו עליהם את המוות. והכתוב מעיד שזו כוונתם שנאמר עון סדום אחותך גאון שבעת לחם וכו' יד עני ואביון לא החזיקה, ומה שאמר 'רעים וחטאים לה' מאד' שהיו מכעיסים ומורדים בשלוותם, עם השלווה והברכה שקיבלו גופא הם מרדו בבורא, ובעיני האביונים, שהיו מענים את העניים עד מותם כנ"ל.

ועל דעת רבותינו, אומר הרמב"ן, היה בהם את כל המידות הרעות. רבותינו במסכת סנהדרין שם מאריכים שאנשי סדום היו חוטאים בשפיכות דמים ובגזל, ואם כן למה הפסוק ביחזקאל מציין רק ש"ד עני ואביון לא החזיקה, הרי היו להם עוד חטאים גדולים ועצומים?! אבל, אומר הרמב"ן, אמת שהיה להם את כל הרשעויות האלו, אבל נגמר דינם על העוון של אי עשיית החסד, שלא החזיקו ביד עני ואביון.

כי כך הכלל בידינו, שלכל דבר ודבר יש את ה'מכה בפטיש'. נכון שעשו אנשי סדום תועבות ורעות וכמה מיני קלקולים נורא נוראות, אבל נגמר דינם על הענין הזה שלא החזיקו ביד עני ואביון. ומדוע?! כי היו תדירים באותו עון יותר מכולם, זה לא היה חטא חד פעמי, אלא מנהג שנהגו בו בצורה קבועה על פי חוקי הרשע שחוקקו.

חומר עון סדום מפני מעלת ארץ ישראל

גם כי בכל העמים תמצא שעושים צדקה עם ריעהם, ולא היה בכל הגויים כסדום לאכזריות. ודע, מוסיף הרמב"ן, כי משפט סדום היה גם למעלת ארץ ישראל. כי ארץ ישראל נחלת ה' אשר עיני ולבי שם כל הימים, ואיננה סובלת אנשי תועבות. ארץ ישראל לא סובלת אנשי פשע ואנשי רשע, ותקיא את הגוי כולו מפני התועבות. ואכן הקיאה ארץ ישראל את אנשי סדום שהיו רעים לשמים ולבריות ושמומו עליהם השמים והארץ והושחתה הארץ שם בלא רפואה לעולם. גם היום, כשעברו מאז שלשת אלפים שנה, עדיין הכל שם שמם וחרב. מדוע?! - מפני שבעבור הטובה התנאו, השפע שהביא להם הקב"ה הוא זה שהביא אותם לגאווה ולאכזריות. וראה הקב"ה שיהיה הדבר לאות לבני מרי, שכל מי שירצה ח"ו ללכת בקו ההנהגה שלהם ילמד ויפיק לקח, ויהיה לבני ישראל העתידים ליורשה, כשבני ישראל יכנסו לארץ ישראל שהיא 'מבחר היישוב' כמו שכותב הרמב"ן (בראשית א' א'), וכל ארץ ישראל תהיה להם ארץ זבת חלב ודבש, מכל מקום יהיה מקום אחד שישאר שממה. עיר סדום. למה?! ללמד אותנו ולהזכיר לנו, אל תלכו בדרך שלהם ואל תעשו כמותם. וכמו שהתרה בהם הקב"ה 'גפרית ומלח שרפה כל ארצה כמהפכת סדום ועמורה אדמה וצבויים אשר הפך ה' באפו ובחמתו' (דברים כט, כב). מזהיר אותנו הקב"ה, אם נעשה את רצון הבורא ונהיה אנשי חסד המקפידים על ענייני בין אדם לחבירו ומיטיבים לזולתנו, אז נקבל כל טוב, אבל אם חלילה נלך בדרך אחרת, עיין שם בסדום ותראה מה שבא עליהם, 'כי שריפה כל ארצה'.

אומר הרמב"ן, יש באומות רעים וחטאים מאד, אם תסתכל תמצא שיש בין הגויים עוד אומות רעים וחטאים, ולא עשה בהם ככה. לא מצאנו שירדה אש מן השמים והחריבה את הכל, ולמה רק פה נענשו כל כך?! אבל הביאור הוא, למעלת הארץ הזאת. ארץ ישראל היא פלטין של מלך, ומי שעושה בה חטא עונשו חמור ביותר. אינו דומה, אמרו הקדמונים, אחד שלוקח את האשפה שלו וזורק לחצר האחורית של ארמון המלך, לזה שזורק אותה בתוך הארמון פנימה, בטרקלין המלך. ודאי, גם זה שזורק את האשפה בחצר יענש על כך, אבל זה שזורק בתוך טרקלין המלך עונשו חמור כפלים. ולכן גם אם אכן יש אומות אחרות שעושות את הרע בעיני ה', אבל אנשי סדום שעשו את זה בטרקלין המלך, בארץ ישראל, עונשם חמור יותר, כי הארץ הזאת היכל ה' ושם העונש חמור יותר.

וזו נפקא מינה עבורנו. על כל אחד מאתנו לדעת שנמצאים אנחנו בהיכל ה', ואינו דומה מי שעושה איזה קלקול בפינה אחורית בארמון, למי שעושה אותו בארמון עצמו.

תפילותיו של אברהם אבינו על הצלת סדום

ומה הפלא הגדול?! - אחרי שקראנו וראינו את גודל האכזריות, הקלקול והפשע של אנשי סדום, אנחנו רואים איך שעומד אברהם אבינו ומתפלל עליהם, מבקש עליהם רחמים ומפציר בעבורם.

'ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע', נכון, אנחנו מכירים את סדום, אבל אולי יש שם אי אלו צדיקים שבעל כרחם לא יכולים לעשות חסד?! 'אולי יש חמישים צדיקים?!' משיב לו בורא עולם, 'ויאמר ה' אם אמצא בסדום חמישים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם, וכך אברהם עומד ומתפלל כל היום כולו עד שלבסוף אומר, רבון העולמים, 'אל נא יחר לה' ואדברה אולי ימצאון שם שלשים ויאמר לא אעשה אם אמצא שם שלשים'. אפילו שהאכזריות שהיתה בעיר הזו לא נשמעה מעולם, עד שבאים אנשיה וכורתים את הפירות מעל האילנות כדי ש"חלילה" לא יהנו מהם עופות השמים, עם כל זה אומר הקב"ה שאם ימצאו שם שלשים צדיקים ישא לכל המקום. אלא שגם שלשים אינם בנמצא.

בסוף אומר אברהם אבינו, 'אל נא יחר לה' ואדברה אך הפעם', למי אומרים 'אל נא יחר', אל נא תכעס?! למי שרואים שעומד לכעוס. אברהם מפציר שוב ושוב ואומר להקב"ה, פעם אחרונה שאני מבקש, אולי ימצאון שם עשרה, 'ויאמר לא אשחית בעבור העשרה'. אם באמת יש בעיר עשרה צדיקים, לא אשחית את העיר. אבל אין שם עשרה כאלו. 'וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו'. אברהם ניסה לסנגר עוד ועוד, אבל אחרי שראה שאין עשרה צדיקים ואפסה כל תקוה, חזר לביתו. כיון שהשתתק לו הסניגור הקטגור מקטרג 'ויבואו שני המלאכים סדומה'.

וכאשר אנחנו מתבוננים במקראות הללו, הרי זהו מוסר השכל נורא איך שאברהם אבינו במדת החסד הטבעה בו עומד להליץ יושר וזכות עבור האנשים האלו שהפסוק מעיד עליהם שהיו 'רעים וחטאים לה' מאוד'.

כחם של צומדי התורה והחולמים בדרך ה' לחגן על בית ישראל

הגאון רבי אליהו לאפיאן זצ"ל בספרו לב אליהו כותב ומחדד כאן רעיון נורא. אברהם אבינו, עמודו של עולם, עומד בתפילה לפני הקב"ה עבור האנשים החטאים האלו שלא ימחו מן העולם. הוא עומד יום שלם ומפציר, אולי יהיו שם חמישים, אולי יהיו ארבעים, אולי

שלשים, עשרים או עשרה, עד שהתחוויר לו שאין להם תקנה. אמר רבי אליהו לאפיאן, בואו ונצא מתוך הנחה שבאמת בעיר סדום המרושעת הזו אכן היו עשרה צדיקים. נניח שאנשי סדום היו מקימים שם בעיר 'כולל סדום', מושיבים עשרה בבית כנסת, נותנים להם גמרא ורמב"ם, ואומרים להם 'שבו ותלמדו'. מה היה קורה?! ובכן, הקב"ה אומר בפה מלא, 'אם יהיו עשרה צדיקים לא אשחית בעבור העשרה', היתה העיר הזו מתקיימת הלאה, ואולי גם עד עצם היום הזה, עם כל האכזריות הרשע והפשע של העיר סדום וכנ"ל.

ובכן, שאל רבי אליהו לאפיאן, אם אכן כך היה, והיו שם עשרה צדיקים ובזכות אותם עשרה היתה סדום מתקיימת, מישהו מאתנו היה מעלה על הדעת שאותם העשרה הם הם אלו שבזכותם העיר מתקיימת?! ודאי שלא. אם היית נגש לאחד מאנשי סדום ואומר לו, 'תשמע, הנה העיר שלכם היא גן עדן של ממש. שבעה סככים יש לה, עפרות כסף וזהב ארצה, וכל טוב יש בה. מה הטעם שהעיר שלכם מתקיימת?! למה לא יורדת אש מן השמים ומכלה את כל העיר שלכם?!'

מה היה אותו אחד משיב לו?! 'תגיד לי, אתה נורמלי?! שמעת דבר כזה שיורדת אש מהשמים?! אנחנו כאן חיים וקיימים כבר שנים רבות, וכך הוא המנהג שאני שולח את העבד שלי להביא לי קילו מלפפון, והוא חוזר עם קילו זהב... מה אתה מקשקש על אש משמים?!' אף אחד לא היה מעלה על דעתו שכל הקיום של העיר הזו, על כל טובה, שבחה ומשמנה, הוא בזכות הכולל הזה של אותם עשרה צדיקים. גם אם תלך לראש העיר של סדום, שמו ידוע לשמצה... והיית שואל אותו 'למה לא יורדת אש משמים לשרוף את העיר שלך', מה הוא היה עונה?! 'איפה שמענו דבר כזה שיורדת אש משמים?! אני בקי בהיסטוריה ולא שמענו דברים כאלו...'

אבל הקב"ה מעיד והתורה הקדושה מעידה שמה שנותן את זכות הקיום למקום הם אותם עשרה צדיקים שיושבים בעיר. והדברים האלו מחייבים את כולנו, כי הרבה פעמים אדם אומר לעצמו 'כן הייתי בשיעור או לא הייתי בשיעור, מה זה כל כך משנה?! וכי התורה שלי כל כך יקרה בשמים?!' וכך הוא מבטל את עצמו ומבטל את תורתו. חלילה, לא תהא כזאת בישראל. אף אחד מאתנו לא יודע עד היכן מגיעים דברי התנא (אבות ב, ז) 'מרבית תורה מרבית חיים', וכשאדם פותח ספר ויושב ולומד תורה, עוד דף, עוד משנה, עוד הלכה ועוד מוסר, אין לו מושג כמה זה מציל את בית ישראל. הלא אנחנו חיים בניסים תדירים, ובכל יום ויום עומדים שבעים הזאבים הטורפים ורוצים לטרוף את הכבשה הזו רח"ל, אלא שגדול הרועה שמצילנו מידם (אסתר רבה י, יא). בזכות מה מצילנו?! בזכות לימוד התורה.

כלל הדברים, הפסוק הזה מחייב אותנו. אדם לא יתרץ תירוצים ויאמר 'היום קשה לי להגיע לשיעור', או 'היום אני צריך להיות חולה, ולא יכול לבוא לשיעור'... אם תשאל אותו

'אז איך אתה הולך תמיד לעסק שלך', הוא יענה לך, 'אני?! אף פעם לא הולך לעסק שלי, תמיד אני רץ'... וגם אם כואב לו הראש הוא לוקח אתו בית מרקחת שלם ולוקח שם בעסק את כל הכדורים. למה?! 'וכי אני לא אלק לעסק ולא ארוויח'?! גם עם אינפוזיה אני אלק'... ובכן, תלמד להעריך גם את התורה שלך, ואל תזלזל בה. תדע להעריך את ערכה של התורה, כי אנחנו שיושבים ועמלים בתורה, אנחנו המעמד הקיום והחיים לבית ישראל ולכל העולם כולו וכמו שכתב בספר נפש החיים (ש"ד פ"א): "אם היה כל העולם כולו מקצה לקצה פנוי ח"ו אף רגע אחד ממש מהעסק והתבוננות שלנו בתורה, ברגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים והיו לאפס ותהו ח"ו" עכל"ק, ועיין שם (פרק כ"ה).

כל אחד שמוסיף עוד שיעור תורה, עוד דף גמרא ועוד הלכה, אין מילים להעריך ולתאר את יקרות וחשיבות הדבר. היצר הרע הוא זה שמגיע ומזלזל את זה לאדם ואומר לו, 'כן למדת או לא למדת, בין כה וכה אתה שוכח את הכל ולא זוכר כלום, וכשאתה תגיע לבית וישאלו אותך 'מה היה היום בשיעור' תגיד 'אני לא יודע מה היה, אבל כוס תה בטוח ששתית'... כך אומר היצר וכך הוא מייאש את האדם, אבל כל זה שקר הוא. התורה של כל אחד ואחד היא יקרה וחוקקה אצל כסא הכבוד, ויבוא זמן שכל אחד יפגוש את התורה שלו ויהנה ממנה לעד ולעולמי עולמים.

לכן אל תבטל את הזמן שלך, וכל עשר דקות פנויות שיש לך ללימוד התורה – תחסוף. זה נקרא 'קביעת עתים לתורה' (שבת לא.). כי מה פירוש המילה 'קביעת'?! אומר בעל ההפלאה (מובא בשערי תשובה או"ח קנ"ו סק"ב), הוא מלשון גזילה, כמו שכתוב (משלי כב, כג) 'קבע את קובעיהם נפש'. תגזול ותחסוף חמש דקות כאן וחמש דקות שם. אחד אומר, 'מה כבר מוסיפים החמש דקות האלו?! אבל זה לא נכון. אין לתאר ואין לשער את הערך והחשיבות שיש לכל דקה של לימוד תורה.

לפני הרבה שנים נכנסתי לסניף בנק וראיתי שם שלט עם אותיות גדולות של קידוש לבנה. מה היה כתוב בשלט?! 'פרוטה לפרוטה מצטרפת לחשבון גדול'... דע לך שגם בתורה זה כך. פרוטה לפרוטה מצטרפת. עוד דף ועוד דף, עוד הלכה ועוד הלכה, ולבסוף נעשה החשבון גדול.

מי שיש בו עדינות הנפש זוכה לתורה

וכמו שראינו בתחילת הפרשה, לנושא הזה של קביעת העתים לתורה והיקר והחשיבות שצריך לתת לכל משהו מתורה, צריך לצרף גם את הענין הזה של ה'חסד לאברהם'. כתב בעל הרוקח שהיה אחד מבעלי התוספות (ונזכר בתוספות שבועות דף מו.), ש'תורה' בגימטריא היא 'גמילות חסדים'. כי התורה וגמילות החסדים כרוכים בד בבד, צריכים הם זה לזה ועל האדם לצרף בידיה את שניהם.

השבוע יהיה יום הארצייט לרבינו הגדול בעל החזון איש זצ"ל. הוא היה אומר, מי שרוצה לזכות לתורה, צריך שתהיה בו עדינות הנפש. אדם שיש בו עדינות הנפש, שהוא גומל חסדים, מאיר פנים לחבירו ועוזר לו, זוכה לתורה. ובראש ובראשונה זה מתחיל בביתו של האדם, ועל כל אחד לדעת לייקר ולהעריך את מה שעושים לו בבית. וכמו שכותב בעל החינוך, לו יצוייר שתלך ברחוב ותראה שם איזה אדם הולך, האם תתנפל עליו בצעקות?! – מה פתאום. וכי מה עשה לך?! לא עשה לך דבר. ואכן, סברא צודקת היא זו.

על מי כן אדם עלול לצעוק?! על אשתו, על הילדים שלו, וכל אלו שעוזרים לו. שואל בעל החינוך, היתכן?! על אותו אחד שלא עשה לך כלום אתה אומר 'מה פתאום שאצעק עליו', ועל אותם אלו שבלעדיהם אתה לא יכול להסתדר אפילו שעה אחת, והראיה היא מאותו הזמן שהאשה הולכת ללדת בבית חולים, ואז הבעל מוציא צו שמונה ועושה גיוס כללי, קורא לכל בני המשפחה שלו, אמא שלו, סבתא שלו החורגת ועוד, 'בואו ותעזרו לי כי אני לא מסתדר לבד עם התינוקות והילדים' ואם לא תבואו אז גם אני הולך לבית חולים.... עליהם אתה צועק?! תעריך מה שהם עושים עבורך. תייקר. תדע להגיד מילה טובה, וכל שכן שלא לבזות, לצעוק או להשפיל, ועל אלו אף אחד לא חשוד.

בפרשה שלנו למדנו עד היכן מגיע ה'חסד לאברהם' מחד וראינו כמה על אדם ללכת בדרכי האבות ולהזדרז במדת החסד, וכמה חמור עונש מי שלא עושה חסד ונועל את ביתו וממונו מעזרה לאחרים מאידך. וכמו שראינו, עם כל הפשע והרשע שהיה בסדום, מכל מקום אם היו שם עשרה צדיקים היה להם קיום, כי התורה אגוני מגנא ואצולי מצלא. ולא זאת בלבד, אלא שהתורה הקדושה אף היתה משפיעה לבסוף על כל הסביבה. וזהו דבר שרואים בעליל, וסיפרו לי כמה וכמה על מקומות שלא היתה בהם תורה, ואחר כך כשהגיעה לשם ישיבה כל המקום השתנה לטובה. כי כשהאנשים שם רואים מהי דרכה של תורה, ורואים עוד שיעור ועוד שיעור, בסוף זה משפיע עליהם.

כשמבצר התורה, ישיבת מיר, התגלגלה בימי מלחמת העולם השנייה והגיעה לשנחאי שבמדינת סין, היתה אז העיר שנחאי בשליטת היפנים ובנות הברית הפציצו את העיר יומם וליל. מה עשו הבחורים בזמן שהיו אזעקות?! בוודאי, נשארו בישיבה. אין לך מקום בטוח יותר משם. אבל מה התברר עם הזמן?! שגם הסינים שגרו שם לא ברחו למקלטים אלא לישיבה. כיון שאפילו הגויים הסינים הבינו שאיפה שיש תורה יש חיים, והישיבה היא המקום הכי בטוח עבורם. על כן כל אחד מאתנו ישתדל יתאמץ ויתחזק בדבר הזה להיות מוסיף תורה ומרבה חיים, וה' יהיה בעזרנו. אמן.

חידושי תורה פרשת וירא

א. בענין שהיה דם ברית אברהם אבינו מנטף

בראשית (י"ח א'): "וירא אליו ה' באלני ממרא והוא ישב פתח האהל כחם היום, וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו, וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה".

ובמדרש תנחומא שם (סימן ד'): "וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם, התחיל דם המילה לטפטף, אמר לו הקב"ה חייך שבזכותך אני אחוס על בנך בשני דמים ואפרע משונאיהם, שנאמר ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך, שני דמים, שנאמר ואומר לך בדמיך חיי זה דם פסח, ואומר לך בדמיך חיי זה דם המילה".

ובם"ד הרגשתי כי תיבות המקרא: "והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם", עולים בגימטריא כתיבות המדרש: "אמר לו הקב"ה חייך שבזכותך אני אחוס לבניך בשני דמים ואפרע משונאיהם", והוא פלא. נגם תיבות "ואמר לך בדמיך חיי ואמר לך בדמיך חיי" כלשון הפסוק בספר יחזקאל (ט"ז ו'), עולה בגימטריא "שני דמים דם מילה דם פסח", ודוק. עמנואל.

ודע דנוסח ספרים שלנו בתנחומא שם כך הוא: "אמר לו הקב"ה חייך "בשכר" שבזכותך" וכו', אבל ברור שתיבת "בשכר" מיותרת ויש למוחקה, ובדקתי במדרש תנחומא דפוס ראשון (קושטא שנת ר"פ דף כ"ב) ואכן שם ליתא לתיבה זו, ומצאתי להרה"ג החסיד רבי ישראל גורזיצ'נסקי ז"ל בספרו שארית ישראל (דף קכ"ג) שמסברתו הישרה מחק תיבה זו ע"ש.

ואף שלשון המדרש על בנך, ואנחנו כתבנו לבניך - לא שנא והוא הוא, כיון שמצינו ל' והכוונה על, כמו שאל לימים ראשונים והכוונה על ימים ראשונים, וכדכתב רש"י ז"ל דברים (ד' ל"ב), ועיין רש"י בראשית (כ"ז ז'), במדבר (כ"ב ב'), ירמיה (א' ה'), ושם (ד' י'), איכה (א' י"ז), ועיין רש"י בראשית (כ' י"ג ד"ה אמרי), ורמב"ן בראשית (כ"ז מ"ב), ורד"ק ירמיה (י"ט י"ג), ובספר המכלול שלו (דמ"ו ע"א), ובספר תוספת ברכה שמות (כ"ג ח' דף רכ"ה) ע"ש, וכתבנו במקומו בכללי תורה דילן כתי".

הנה חוכך אני בדעתי אם מדברי רז"ל במדרש הנ"ל ש"היה דמו של אברהם מנטף", יש להביא עוד אסמכתא וסעד למה שהאריכו רבותינו בענין דם הברית, דהיינו דבעינן שיצא דם במילה, ולא די במילה בלא דם [ואל תתמה כי מצינו כזאת בחולין (ל"ג א') השוחט ולא יצא דם], דהטפת דם ברית מצוה היא ועיין רש"י שבת (קל"ד סע"א) ור"ן שם, ושו"ת משכנות יעקב יו"ד (סימן ס"ג), ושו"ת אבני נזר יו"ד (סימן של"ח), ושו"ת מנחת יצחק ח"ג (סימן ק"א אות י'), ועוד שם ח"ה (סימן כ"ד), שיש לעשות שיצא דם הברית כדי לזכור מסירות נפשו של אברהם אבינו ע"ה בהיותו זקן בן מאה שנה, ביום שלישי למילתו, בהיותו חולה, והיום חם בוער כתנור, רץ להכניס אורחים שלשה ערבים שפלים עובדי עבודה זרה המשתחווים לאבק שברגליהם, והיה דם הברית מנטף, לעורר זכות זו כדי שהקב"ה יחוס על עמו ישראל בדם זה ויפרע משונאיהם, כנ"ל, ועיין.

ב. בענין השבת אשת האיש כי נביא הוא

בראשית (כ' ב'): "ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחותי היא, וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה, ויבוא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו, הנך מת על האשה אשר לקחת והוא בעולת בעל, ואבימלך לא קרב אליה ויאמר אדני הגוי גם צדיק תהרג, הלא הוא אמר לי אחותי הוא והיא גם הוא אמרה אחי הוא, בתום לבבי ובנקיון כפי עשיתי זאת, ויאמר אליו האלהים בחלום גם אנכי ידעתי כי בתום לבבך עשית זאת ואחשך גם אנכי אותך מחטו לי, על כן לא נתתיך לנגוע אליה, ועתה השב אשת האיש, כי נביא הוא ויתפלל בעדך, וחייה ואם אינך משיב דע כי מות תמות אתה וכל אשר לך".

ובספר הכתב והקבלה על שם (פסוק ג') הביא דברי רז"ל בספר הזהר הקדוש שם (דק"א ע"ב): "ויבוא אלהים, וכי קב"ה אתא לגבייהו דרשיעא, כמה דכתיב ויבא אלהים אל בלעם, ויבא אלהים אל לבן, אלא ההוא ממנא שליחא דאתפקדא עלייהו הוה בגין דכלהו כד עבדי שליחותא נטלי שמא דא", וכן כתב הרב הספורנו, מוכרחים אנחנו לומר שאין אלהים כאן קודש, כי אם היה הקב"ה המדבר, לא היה אומר ויתפלל בעדך", ועיין בספר נפש החיים (ש"א פ"ב) וביאור הגאון מלבי"ם ז"ל שם ואכמ"ל. [נומה שכתב שאינן שם קודש - עיין מנחת שי שם, ולומר זקני הגאון רבי יעקב חיים סופר ז"ל בספרו קול יעקב (סימן רע"ו אות מ"א) ובהגהות ניצוצי זהר לזהר שם ודוק].

וראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תנופה חיים שם (פרשת וירא אות מ"ב) שכתב לפרש המקראות הללו, על פי מה שאמרו בבא מציעא (נ"ט ב') דלא בשמים היא, ומכל מקום במידי דמציאות סומכים על גילוי מן השמים כנבואה ובת קול, וכמו שכתב הגאון חיד"א ז"ל בברכי יוסף או"ח (סימן ל"ב) ובספרו ראש דוד (פרשת נצבים), ובספרו שם הגדולים (חלק גדולים מערכת י' אות רכ"ד), וגם מה שלא בשמים היא היינו דוקא אחר מתן תורה, אבל קודם מתן תורה סומכים ועיין חקרי לב יו"ד (ח"א סימן ק"י) ועוד לו בחקרי לב אה"ע (סימן נ"ט) ובספרו מערכי לב ח"ב (דרוש ע"ד), ובספר כסא שלמה חכים (דרוש ב' לפרשת זכור) ע"ש.

וזהו שאמר הכתוב ויבוא אלהים אל אבימלך ויאמר וגו', ושם תאמר הא לא בשמים היא, על זה אמר "והיא בעולת בעל", ועל ספק במציאות סומכים על מלאך, וגם אמר ועתה השב אשת האיש, ועתה דייקא שעדיין לא ניתנה תורה עדיין, והא ראייה כי נביא הוא ופירש רש"י שלא נגעת בה, ואיך סמך על פי נבואה אם לא דבכירור מציאות, וקודם מתן תורה סומכים על נביא ע"ש, ודפח"ח.

ובדבריו אלו שקודם מתן תורה לא אומרים לא בשמים היא כן כתב גם בנו הגאון רבי יצחק פאלאג'י ז"ל בספרו אבות הראש ח"א (פ"כ ד"ה ואולם דף קע"ג) ע"ש, והן הם דברי רבינו מהר"ל מפראג ז"ל בספר גור אריה בראשית (מ"ו י') שמתבאר להדיא כן דקודם מתן תורה לא אמרינן לא בשמים היא וסומכים על גילוי מן השמים רוח הקודש וכיוצא בזה, וככתוב בספר כלי חמדה (פרשת ויגש אות ג') שהביא דבריו והאריך בהם, ועוד הוסיף מדברי הגאון הגדול מקאליש רבי אליהו רגולר ז"ל בספרו יד אליהו ח"א (סימן מ"ג) שזכה לזה מדעתו הרמה שסומכים על

גילויי שמים קודם מתן תורה ע"ש, וכן כתב בספר עטרת טוביה על הרמב"ם ז"ל (בהשמות דף צ"א ע"ד) דקודם מתן תורה אמרינן בשמים היא ע"ש, וזכה לכוין להנ"ל, ועיין בארוכה בספר פרדס יוסף בראשית (ד' י', ו' ד') ושמות (ט"ז ל"א, וכ"ז כ"א, וכ"ח ט"ו) ויקרא (י"א ב' וג', וכ"ז ל"ד עש"ב וצרף לכאן.

ואבן יש להביא ראיה לזה דקודם מתן תורה אומרים בשמים היא, דעיין היטב במדרש בראשית רבה (פנ"ב ס"ח): "ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא, אמר לו [אבימלך לקב"ה] מי מפיסו שלא נגעתי בה, אמר לו כי נביא הוא. אמר לו מי מודיע לכלם, אמר לו ויתפלל בעדך וחיה, ואם אינך משיב דע כי מות תמות מיכן שאין התראה בבני נח", ועיין שם בפירוש עץ יוסף ובאשד הנחלים שהובא בליקוטים בגליון המדרש שם (דף תקל"ט), ושמע מינה כדבריהם דקודם מתן תורה סומכים על נבואה ודוק.

ודע דעתה שנת תשס"ד יצא לאור הקובץ התורני היקר "מוריה" (גליון רצ"ט דף מ"ח) ושם התפרסמו פסקי הלכה מעמוד ההוראה פוסק הדור מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א וזו לשונו: "בשו"ת מן השמים כתוב שמותר לומר פיוטים בתפילה, ואין לומר שזה בגדר לא בשמים היא, דמן הסתם לקח דין זה מן התלמוד וכדומה". ודוק היטב בדברי קדשו כי הרבה יש ללמוד מדברי קדשו והבן.

ובעיקר הדבר אם נקטינן דלא בשמים היא או אמרינן בשמים היא וסומכים בענייני הלכה על גלויים מן השמים כמו נבואה ורוח הקודש בת קול וחלום וכו' הארכתי בס"ד בחיבור מיוחד, ובס"ד העלנו להלכה שאכן דעת הרמב"ם ז"ל בהלכות יסודי התורה (פ"ט ה"ד) דבענייני הלכה לא סומכים על גילויים מן השמים, אבל הרמב"ם ז"ל יחידאה עיין כסף משנה שם, ורוב ככל רבותינו הראשונים למעלה מעשרים חולקים וסוברים שלהלכה סומכים על גלויים מן השמים כבת קול ורוח הקודש עיין בחיבורי מנוחת שלום ח"א (סימן ע"ז) עש"ב, ועיין שם גם (סימן ל'), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ב (סימן מ"ח) עש"ב.

ומה גם שלפי דברי הגאון בעל ערוך לנר ז"ל יבמות (קכ"ב א' ד"ה ולפ"ז) נראה שדעת מרן ז"ל בשלחן ערוך (אבן העזר סימן י"ז ס"י) שסומכים על בת קול בענייני הלכה ע"ש, וכך דעת הגאון המובהק מהר"ם ׳ן חביב ז"ל בספרו עזרת נשים אה"ע (שם, בל"ב), ואכן כן פשוטן של דברי מרן ז"ל בבית יוסף יו"ד (סימן שע"ב) שסומכים על דברי אליהו הנביא, והיינו משום דלא קיימא לן כרבי יהושע הסובר דלא בשמים היא וכאשר כתב החיד"א ז"ל בשם הגדולים הנ"ל (שם) ע"ש.

ואבן גם רבינו הגדול מהרש"ל ז"ל בספרו ים של שלמה יבמות שם (פט"ז סימן כ"ב) הביין ענין "בת קול" האמור שם כפשוטו, ושסומכין על בת קול מן השמים לענין דינא ע"ש, ועיין בפתגמא דנא בזה בשו"ת מהרש"ם ח"ג (סימן קס"ב), ושו"ת רב"ח ח"ג (סימן צ"ח), ובארוכה בשו"ת חבלים בנעימים ח"א (סוגיא ל"ב דמ"ח ע"א ואילך), וספר טהרת המים בשו"ת טהרה (מערכת ש' אות ע"ה), ושו"ת דבר הלכה קלצקין (סימן מ"ד דל"א ע"ג), ושו"ת חיים ביד (סימן א' ד"ז רע"ג), וקהלת שלמה (מערכת ל' כלל י'), ונחל איתן על הלכות עגלה ערופה (סימן י"ב סק"א), ועיין בכל המצויין בארוכה בחיבורי כנסת יעקב (קונטרס ה' אות י' דף קי"א) עש"ב.

וכבר ידעת גם את דברי קדשו של הגאון המובהק רבי אברהם הכהן ז"ל משאלוניקי שבספרו שיורי טהרה (מערכת נ' אות כ"ד ד"ה והנה דק"ד סע"ג) כתב שכל המחלוקת אם אזלינן גבי שמים או אמרינן לא בשמים היא, היא רק גבי אותם שרוח הקודש הופיעה להם כפעם בפעם ולא היתה אצלם בתדירות, מה שאין כן רבינו הקדוש האר"י ז"ל דכל שיחותיו היו ברוח הקודש והיו רואים בפועל ממנו בכל שעה כמה מעשים נוראים שאין הפה יכול לדבר ומה דמות תערכו לו, בדבר דנהגו עלמא כוותיה והסידורים כוותיה רהיטי הלכה כמותו בכל מקום עכ"ד, ועיין בחיבורי ברכי נפשי ח"ב (דף צ"א ובהערה שם), ובחיבורי שלום יעקב (סימן ו' אות ו' דף קל"ב), ועוד שם (סימן י"א דף קפ"ג), ועוד.

והנה פרקים מחיבורי הנ"ל שבו בס"ד העליתי להלכה שסומכים להלכה ולמעשה על גלויי שמים כבת קול ורוח הקודש כנ"ל, משום שכך דעת כמעט כל רבותינו הראשונים ז"ל, זכיתי להדפיס בחיבורי הקטנים כמו שיראה המעיין בחיבורי מנוחת שלום ח"ט (סימן מ"ז) ועוד עיין שם (סימן י"ז), ובחיבורי מנוחת שלום ח"א (סימן ע"ז) עש"ב, ועיין שם גם (סימן ל'), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ב (סימן מ"ח) עש"ב, ובחיבורי שלום יעקב (סימן י"א) ועוד שם (סימן ו' אות ו'), ובחיבורי ברכי נפשי ח"ב (סימן ז' דף צ"א) ובחיבורי עדות ביעקב ח"א (סימן מ') ועוד שם (סימן ט"ל), ובחיבורי כנסת יעקב (קונטרס ה' דף קי"א), ובחיבורי וזאת ליהודה (דף צ"ז), ובשאר חיבורי ודוק היטב.

ג. בענין ויאמר הנה האש והעצים, ואיה השה לעולה

בראשית (כ"ב ו'): "ויקח אברהם את עצי העלה וישם על יצחק בנו, ויקח בידו את האש ואת המאכלת, וילכו שניהם יחדו, ויאמר יצחק אל אברהם אביו, ויאמר אבי, ויאמר הנני בני, ויאמר הנה האש והעצים, ואיה השה לעולה".

מבואר במקרא זה תיבת ויאמר ארבע פעמים, וצ"ב, וראיתי שעמד בזה רבינו בחיי ז"ל וכה כתב: "ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני. יש בפסוק הזה ארבעה מאמרות, ולא ידעתי למה".

ומצאתי בפירוש רבינו אפרים ב"ר שמשון ז"ל מבעלי התוספות שם (דף ע') שכתב: "ארבע פעמים 'ויאמר' כנגד ארבע גליות, דכמה אמירות וחטיבות עשו ישראל לקב"ה בגלות, והרבה עקידות נעקדו על ייחוד השי"ת עכ"ל".

ורבינו אפרים ז"ל דורש תיבת "ויאמר" מלשון את ה"א "האמרת", וכדרשתם במסכת ברכות (ח' א') את ה' האמרת היום, וה' האמירך היום אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, "ופירש רש"י ז"ל: "האמרת, לשון חשיבות ושבח". ועיין בביאור הגאון רד"ל לפרקי רבי אליעזר (פלא).

עוד יש במקרא זה דקדוק גדול, שהרי אברהם ויצחק לקחו שלשה דברים, את עצי העולה, את האש, ואת המאכלת, וקשה מדוע אם כן כשיצחק שואל לאברהם אביו הוא רק אומר ומזכיר "הנה האש והעצים, ואיה השה לעולה", ועל המאכלת לא שאל.

וראיתי שכבר עמד על זה רבינו יצחק אברבנאל ז"ל שם וכה כתב: "הנה יצחק לא הקשה גם כן מהמאכלת, כמו שהקשה מהאש והעצים, לפי שדרך בני אדם להוליד בדרך חרב או מאכלת מפני האויבים, או מפני החיות הרעות, ומפני זה לא הקשה יצחק מהמאכלת", ועיין מה שכתב בזה הגאון רבי שלמה גנצפריד ז"ל בספר אפריון על התורה שם. [ובחון לשון רז"ל בילקוט שמעוני שיר השירים (רמז תתקפ"ו): "כלם אחוזי חרב - חרבו של אברהם אבינו, שנאמר ויקח את המאכלת" ודוק היטב. עמנואל].

ובס"ד אני עני אמרתי לישב על פי האמור בשלחן ערוך יו"ד (סימן ל"ו ס"ד): "ריאה שיבשה אפילו מקצתה טריפה וכו', צמקה הריאה כולה, אם מחמת בני אדם שהפחידוהו כגון ששחטו אחרת לפניו וכיוצא בזה, טריפה, ואם בידי שמים, כגון שפחדה מקול רעם או ראתה זיקים וכיוצא בזה, או מפחד שאר בריות כגון מקול שאגת אריה וכיוצא בזה, כשרה, ועיין בדברי מר זקני הגאון ז"ל בכף החיים שם (אות רמ"ד) שהביא דברי הפוסקים שהאריכו להזהיר שלא ישחטו העופות בהדי הדדי עש"ב, ולפי זה יש לומר דהיינו טעמא שהסתיר אברהם המאכלת שלא יראנה יצחק, כי חשש שאם תהיה בגלוי יש חשש מצימוק הריאה דיצחק, וגם לסברת רבינו הרשב"א ז"ל הובא בכף החיים שם, דבזמן מועט לא חיישינן לצימוק הראה, מכל מקום הרי אברהם ויצחק יצאו מבאר שבע או מחברון ועד הגעתם להר המוריה בירושלים הוא זמן ארוך, ובפרט שנתעכבו בדרך שלשה ימים ודוק.

והאידנא שנת תשמ"ה יצא לאור ספר מהרי"ל דיסקין זצ"ל על התורה, ושמחתי למצוא שם פרשת חיי שרה (דנ"ג ע"א) שכה כתב: "וקשה למה לא הזכיר יצחק גם את המאכלת. ויש לומר דאיתא בפתחי תשובה יו"ד (סימן ל"ו אות י"ד) דאל תראה הבהמה או העוף כיצד שוחטין משום צער בעלי חיים או משום חשש צמוק הריאה, והוא הדין שלא תראה סכין של שחיטה, על כן כאן שראה יצחק אבינו ע"ה דעצים הניחו עליו, והמאכלת לקח אברהם אבינו ע"ה בידו והטמינו, על כן אמר לאברהם אבינו הנה האש והעצים דזה אני רואה בגלוי, ואיה השם לעולה שאתה מכסה את הסכין מלפניה, ואולי זהו כוונת המדרש בילקוט שמעוני (רמז ק"א) משם אמר יצחק לאביו אבא אסורני בידי וברגלי, שהנפש חצופה היא שלא תראה המאכלת ואפסל מן הקרבן ע"ש, שבא לומר שאם יראה את המאכלת יכול להיות שמחמת בעתותא תצטמק הריאה שלו ויעשה טרפה ויפסל מן הקרבן" ודפח"ח, והיינו כדכתיבנא בס"ד. [ובסוף ספר מהרי"ל דיסקין נדפסו כעת הוספות ותקונים (דף א') והובא שם חידושי תורה מהגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל מהדורה תנינא, ושם מפורש בהדיא שאברהם הסתיר והעלים המאכלת שחשש מפני צימוק הריאה של יצחק אבינו ודוק].

אך יש להעיר שמקור דברי הילקוט שמעוני, הוא מדרש תנחומא (פרשת וירא סכ"ג) ושם כך כתוב: "אמר לו יצחק אבא אסורני ידי ורגלי, מפני שהנפש חצופה היא, וכשאראה את המאכלת שמא אזדעזע ויפסל הקרבן", וכן הוא במדרש פסיקתא רבתי (פרשה מ'): "נטל אברהם את המאכלת לשחטו, אמר לו יצחק אבא אסורני בידי וברגליי שהנפש חצופה, היא שלא אראה המאכלת בא עלי ואקרעט ואיפסל מן הקרבן", וכן במדרש ויושע הנדפס בספר אוצר מדרשים: "אמר יצחק לאביו אבא זרז עצמך וחשוף זרועך, ואסור ידי ורגלי יפה יפה, שאני בחור בן שלשים ושבע

שנים, ואתה זקן, וכשאראה את הסכין אבעט בכך מפחד הסכין, שהנפש חצופה ושמא אעשה בי מום ואפסל מקרבן" עיין שם.

ומפורש שלא מדין צימוק הראיה נגעו בה, אלא משום שמא יצחק יזדעזע ויקרטע ויפול בו מום והוא יפסל לקרבן, אי נמי שעל ידי שיצחק יקרטע השחיטה עצמה תפסל, וממילא גם הקרבן, וכמפורש להדיא במדרש בראשית רבה (פנ"ו ס"ח), ועיין בתרגום המיוחס ליונתן שם (כ"ב י" ודוק).

[ולפי דברי אמה"ג שליט"א עולה יפה הפסוק האמור בפרשת העקידה: "וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחות את בנו", דיש לדקדק מהו "וישלח" ומהו "ויקח", מאין לקחה, והרי בידו היתה. ולהאמור אתי שפיר, "וישלח" ידו להוציא המאכלת מהמקום שהיתה מוצנעת ומוסתרת, ומהטעם הנ"ל, ומשם לקח המאכלת והיינו ויקח. עמנואל].

מערכות

רב חסדא - כותאי

ג. בבא בתרא (צ"א א') אמר רב חסדא עיברא זעירא דכותא זהו אור כשדים.

ד. סנהדרין (כ"א ב'): "ביררו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמי מאן הדיוטות אמר רב חסדא כותאי.

ואולי יש לשער ולומר שהאמורא רב חסדא היה מתגורר סמוך לכותיים וידע ארחם ורבעם, ועיין גיטין (מ"ה א') רב חסדא ערק ליה עבדא לבי כותאי וכו', ועיין שם כל המשא ומתן שהיה לו אתם ודוק. ועיין.

בס"ד דרך לימודי התבוננתי וראיתי דמצינו בתלמוד הרבה מימרות דרב חסדא בענין כותיים, ואכתוב מה שמצאתי בס"ד.

א. עירובין (ל"א ב') שנינו ומי שאינו מודה בעירוב וכו', ושאל התלמוד מאן, ומשיב: אמר רב חסדא כותאי.

ב. פסחים (נ"א א') דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהן, אמר רב חסדא בכותאי עסקינן.

חליצה

להם ריבוי שערות או שהן ארוכות חזקה שבאו לכלל שנים. גם זה בספר התרומה (שם) וזה לשונו הילכך אם יש להם ריבוי שערות ארוכות הרבה, או ריבוי שערות, כמו שרגילות לאיש גדול ולאשה גדולה, אז מותרת לחלוץ, דמסתמא הגיעו לכלל שנות גדלות" עכ"ל.

וראיתי לרבינו החבי"ב ז"ל בספרו כנסת הגדולה שם (הגה"ט אות נ"א) שכתב: "ואפילו בלא חזקת השכנים אם יש להן ריבוי שערות, או שהן ארוכות, חזקה שבאו לכלל שנים כו'. נ"ב פירוש דברי הטור ז"ל הוא ריבוי שערות אף על פי שאינן ארוכות, או ארוכות, אף על פי שאינן ריבוי שערות, וכן לענין גומות, וכן מתבאר מדברי הרב בעל ספר התרומה במפתחותיו (סימן קל"ג).

ומה שכתוב בספר התרומה בתוך הספר (סימן קל"ג) אמנם אומר מורי רבינו הקדוש לפי

כתב רבינו הטור ז"ל אה"ע (הלכות חליצה סימן קס"ט): "בספר התרומה כתב אם אין השנים ידועות אלא על פי האב, כגון שבאו ממקום אחר ואין מכירין אותו, אינו נאמן להחזיקו בגדול, אבל במקום שהוא דר והוחזק בעיני השכנים שלא על פי האב שבא לכלל שנים, או שיצא עליו קול שבא לכלל שנים, נאמנים להחזיקו בגדול אם הביא שתי שערות, ולא חיישינן שמא עדיין לא בא לכלל גדול ושומא נינהו, ואפילו בלא חזקת השכנים אם יש להם ריבוי שערות, או שהן ארוכות, חזקה שבאו לכלל שנים, ועל זה סומכין שאין צריך לבדוק אם יש בהן גומות אף על גב דקיימא לן שצריך שיהיו בעיקר גומות אם יש ריבוי שערות או שהן ארוכות אין צריך לבדוק על הגומות" עכ"ל.

ומרן ז"ל בבית יוסף שם כה כתב: "ומה שכתב רבינו ואפילו בלא חזקת השכנים אם יש

ועם שאנחנו מתרחקים מלהגיה, מכל מקום כאן הדבר מוכרח, ומה גם שהרי רבינו הטור עצמו שם העתיק דברי ספר התרומה בלשון זו ממש: "אם יש להם ריבוי שערות, או שהן ארוכות - חזקה שבאו לכלל שנים" ודוק היטב.

ואמרת לחפש עוד בדברות רבותינו הראשונים כמלאכים ע"ה, ולראות אם הם הביאו דברי הרב בעל התרומה שהיה להם לעינים בהרבה דברים כנודע, וזה אשר מצאתי בס"ד.

בספר המרדכי מסכת יבמות (פרק מצות חליצה סימן נ"ז) העתיק דברי ספר התרומה בזו הלשון: "ואף על גב דאמר רב יהודה שערות שאמרו צריך שיהא בהן בעיקרן גומות, אין אנחנו בקיאים בגומות, לכן אם יש ריבוי שערות, או שערות ארוכות הרבה, אין צריך לבדוק יותר", ומפורש להדיא כדברינו בס"ד. [רק שהפך הדוגמאות שפתח בריבוי שערות, ואחר כך שערות הרבה ודוק].

ועוד בספר המרדכי יבמות שם (סימן נ"ט): "פסק בספר התרומה דאם יש להם ריבוי שערות, או ארוכות, כמו שרגילים לאיש גדול או לאשה גדולה, אז מותרת לחלוץ, דמסתמא הגיע לכלל שנות הגדלות", ומפורש כדברינו בס"ד.

ובן מצאתי במחזור ויטרי (סימן תקמ"ג) בשם ספר התרומה: "ואף על גב דאמר רב הונא שערות שאמרו צריך שיהא בהן גומות, ואין בקיאים בגומות. לכן אם יש ריבוי שערות, או שערות ארוכות הרבה, אין צריכין לבדוק יותר", ומפורש כדברינו בס"ד.

ובהגהות מיימון בתשובות דשייכי לספר נשים להלכות חליצה (סימן ל"ו): "לשון

שאין בקיאים להכיר גומות, אם יש ריבוי שערות והם גדולות באיש ובאשה סגי עכ"ל, הכי קאמר אם יש להם ריבוי שערות אף על פי שאינם גדולות, וגם גדולות מהני אף על פי שאינם ריבוי שערות.

והרב בית יוסף העתיק לשון בעל התרומה בלשון זה: "הילכך אם יש להם ריבוי שערות ארוכות הרבה, או ריבוי שערות כו", והוא לשון ספר התרומה בסימן הנ"ל במסקנא. ולכאורה קשיא רישיה לסיפיה, וקשיא למה שכתב בעל משפט צדק ח"א (סימן ס"ה) ע"ש.

ונראה לי שדברים הללו כך הם מתפרשים: "הילכך אם יש להם ריבוי שערות ובריבוי שערות משתמע או שאין ארוכות הרבה אף על פי שאין להם ריבוי שערות, או ריבוי שערות אף על פי שאינם ארוכות.

ואפשר היה לפרש שיש חילוק בין ריבוי לריבוי, וכמו שכתב בעל משפט צדק בסימן הנזכר, ובהכי הוה אתי שפיר גם מה שכתב בעל התרומה בסימן הנזכר גבי גומות אם יש ריבוי שערות וגם גדולות, דתיתי בעינן ריבוי שערות וארוכות, אבל אין דברי בעל התרומה במפתחותיו מסכימין לזה וכמו שכתבתי", עד כאן דברי רבינו החבי"ב ז"ל.

ובעניות עם שאיני כדאי כלל, נראה לי ברור שיש טעות סופר בדברי מרן ז"ל בבית יוסף בשם בעל התרומה, ויש למחוק תיבת ריבוי קמא, ובמקום "הילכך אם יש להם ריבוי שערות ארוכות הרבה, או ריבוי שערות", צריך לומר הילכך אם יש להם שערות ארוכות הרבה, או ריבוי שערות, ותיתי קאמר שאפילו שתי שערות אם הם ארוכות הרבה, זה סימן גדלות ודי בזה, ותו קאמר שאם אין שערות ארוכות, מכל מקום אם יש ריבוי שערות גם זה סימן גדלות ודוק.

אתר, וגם לא הזכיר דברי הראשונים מאותם שהיו תחת ידו כמו ספר המרדכי ותשובות מיימון וצ"ב.

ודע שכל רבותינו הראשונים הנ"ל, הטור, והמרדכי, ומחזור ויטרי, והגהות מיימון, העתיקו הלשון בסדר שונה, שבספר התרומה כתב שערות ארוכות וריבוי שערות, והם העתיקו ריבוי שערות, ושערות ארוכות, ואין בזה שום נפקותא ודוק.

ספר התרומה בסוף הלכות חליצה סדר חליצה ומשפטה דרך קצרה וכו' וכו', ואף על גב דאמר רב הונא שערות שאמרו צריך שיהא בהן גומות, ואין בקיאיין בגומות - אם יש ריבוי שערות, או שערות ארוכות הרבה, אין צריך לבדוק יותר, ומפורש כדברינו בס"ד.

ובעניותי נעלם ממני מדוע רבינו הגאון חבי"ב ז"ל טרח בה טובא כנ"ל, ולא העיר שהוא טעות דמוכח, וכמפורש בדברי הטור על

חליצה - בענין וחלצה נעלו מעל רגלו

לרעהו וזאת התעודה בישראל, ויאמר הגואל לבועז קנה לך וישלף נעלו, וז"ל בתרגום שם כה תרגמו: "וטלע גבר נרתיק יד ימיניה ואושיט ביה קנין לחבריה, והכין נהגין בית ישראל למקני חד מן חבריה קדם סהדיא וכו', ואמר פריקא לבועז אושיט ידך לקנינא וקני לך, וטלע בועז ית נרתיק יד ימיניה וקנה ליה", ועיין לרבי שלמה אלקבץ ז"ל בפירושו שרש ישי למגילת רות שם שהאריך בזה, וכן לרבי שמואל אוזידא ז"ל בספרו אגרת שמואל לרות שם.

ומבואר שיש מנעל יד (מה שנקרא בזמנינו כפפה), ולכן אמרה והדגישה כאן התורה וחלצה נעלו מעל רגלו דייקא, דהיינו נעל שברגלו, שלא נבוא לחשוב שהכוונה על מנעל יד, דוק ועיין.

דברים (כ"ה ט'): "ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל".

ובס"ד נתעוררתי מדוע התורה מדגישה ואומרת חלצה נעלו מעל רגלו, והגם דיש לומר דאורחא דמילתא נקט, כמו בספר שמות (ג' ה'): "של נעליך מעל רגליך", ושם (י"ב י"א): "נעליכם ברגליכם", וכן בספר דברים (כ"ט ד'): "ונעלך לא בלתה מעל רגלך", ועוד.

מכל מקום אמרתי בס"ד דיש מקום לומר דכאן בדוקא נקטה התורה וחלצה נעלו מעל רגלו, שהרי בספר רות (ד' ז' ו') כתוב: "וזאת לפנינו בישראל, על הגאולה ועל התמורה, לקיים כל דבר, שלף איש נעלו, ונתן

חלק לעולם הבא

ברוקה אמר לאליהו הראיני אדם שהוא מבני העולם הבא. אדהכי והכי חזא לההוא גברא דהוה סיים מסאני אוכמי ולא רמי חוטא דתכלתא בגלימיה, אמר ליה אליהו האי בר

תענית (כ"ב א'): "רבי ברוקא חוזאה הוה שכיח בשוקא דבי לפט, הוה שכיח אליהו גביה, אמר ליה איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי, אמר ליה לא. [פירש רבינו חננאל: "רבי

העולם הבא", דאין הכי נמי כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, אבל מזומן לחיי עולם הבא כבר הסבירו רבותינו בעלי התוספות בכתובות (ק"ג ב'): "מזומן לחיי העולם הבא, תימה והלא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, ופירש הרב רבינו מאיר כל היכא דאמר מזומן לחיי העולם הבא היינו בלא דין ובלא יסורין" עכ"ל.

והיינו דאמר החפץ חיים ז"ל שהמתנהג בכנ"ל הוא מזומן לחיי העולם הבא דאין הכי נמי לכלם יש חלק לעולם הבא, אבל בלא דין ובלא יסורין צריך שיתנהג כנ"ל.

ומצאתי בספר תורת חיים סנהדרין (צ' א') שכתב: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. והא דקאמר בכתובות (ק"ג ב') נפק בת קול ואמרה כל דהוה באשכבתיא דרבי מזומן לחיי העולם הבא, אף על גב דכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, כתבו התוספות שם דכל היכא דאמר מזומן לחיי העולם הבא היינו בלא דין ובלא יסורין. ובתענית (כ"ב א') אמר רב ברוקא הוה קאי בשוקא דבי לפט, אתי אליהו איתחזי ליה אמר ליה רב ברוקא מי איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי, אמר ליה ליכא ע"ש, אף על גב דכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא יש לפרש נמי ששאלו מי איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי כמות שהוא חי עתה בלא דין ובלא יסורין, אבל לאחר מיתה המיתה וחייבוט הקבר ועונשו של גיהנם מכפרין ויש לו חלק לעולם הבא" והיינו כדכתיבנא ממש על פי דברי רבינו החפץ חיים ז"ל.

ועכשיו ראיתי לגרע"א ז"ל בגליון הש"ס תענית שם שכבר ציין לספר תורת חיים סנהדרין (פ"ח ב') ע"ש, ועיינתי שם וראיתי שגם שם כתב כמו שהבאתי אני מדבריו בדף צ' כנ"ל: "שלחו מתם איזהו בן העולם

עלמא דאתי הוא וכו' וכו', אדהכי והכי אתו הנך תרי אחי, אמר ליה אליהו הנך נמי בני עלמא דאתי, נינהו אזל לגבייהו אמר להו מאי עובדיכו, אמרו ליה אינשי בדוחי אנן, מבדחינן עציבי, אי נמי כי חזינן בי תרי דאית להו תיגרא בהדייהו טרחינן ועבדינן להו שלמא".

והשאלה ידועה הכיצד יתכן שלא היו בני עולם הבא יותר מאשר אותו גברא המופלא במעשיו, ואותם שני אחים גברי בדיחי, דאינו מסתבר דשוקא דלפט לא היה בו אלא מנין מצומצם וזימון בשלשה. [ודע דהמקום "לפט", וכן האמורא רבי ברוקא חוזהא אינם נזכרים בתלמוד הבבלי רק כאן].

ותוך כדי לימודי בדברות קדשו של רבינו הגדול בעל חפץ חיים זצ"ל בספרו מחנה ישראל (פרק י"ד בענין חסד דף ק"ה) מצאתי הסבר נכון, והוא דכך כתב שם: "אמרינן בכתובות (ק"א א') ולבן שנים מחלב טוב המלבין שינים לחבירו שגורם לחבירו שישמח וישחק ויראו השינים יותר מהמשקהו חלב, ובפרט בעת שהוא בא מביתו להכנס בצבא, מצוה רבה לחזקו ולסעדו שלא יתעצב מאומה, ומזומן עבור מידה טובה זו לחיי עולם הבא, כדגרסינן בתענית (כ"ב א') רבי ברוקא חוזהא הוי שכיח בשוקא דבי לפט, אתא אליהו איתחזי ליה, אמר לי איכא בהא שוקא בר עלמא דאתי [פירוש שיהיה מזומן לחיי העולם הבא] אמר ליה לא" וכו' עכ"ל, ומצאתי שחזר וכתב כן גם בספרו שמירת הלשון (שער הזכירה פרק י"א), ובספרו אהבת חסד ח"ג (פרק ח') ע"ש.

ובס"ד נראה לי ברור שרבינו הגדול החפץ חיים ז"ל בלשונו הטהורה נתכוין לתרץ השאלה הנ"ל, ולכן כתב בכל שלשת ספריו אותו לשון "פירוש שיהיה מזומן לחיי

מה שכתב עוד בעובדא דרב ברוקא ואליהו בשוקא דבי לפט ודוק.

ודע דהשאלה הנ"ל והלא משנה שלימה שנינו כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, ומה פשר בקשת רבי ברוקא, מתורצת בפשיטות לפי דברות רבינו האר"י ז"ל הידועים בענין "יש לו חלק לעולם הבא", "ובן העולם הבא", "ומזומן לחיי העולם הבא", וככתוב בשער מאמרי רו"ל סנהדרין (צ' א') ע"ש, והביא הדברים הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו דעת ותבונה (פרק מ"ד), שהרי רבי ברוקא על בני העולם הבא שאל, וכמפורש בדברי רבינו חננאל ז"ל שהבאתי לעיל דוק ואכמ"ל.

הבא. אף על גב דכל ישראל יש להן חלק לעולם הבא, היינו לאחר שמת ונידון בחיבוט הקבר ובעונשו של גיהנם, שהמיתה והעונשין מכפרין עליו ונעשה בן עולם הבא הבא, והכי קאמר איזהו בן העולם הבא כמות שהוא חי, וכן צריך לומר במסכת תענית (כ"ג א') גבי רבי ברוקא חוזה דהוה קאי בשוקא דביה לפט אשכחיה לאליהו אמר ליה איכא הכא בהאי שוק בר עלמא דאתי אמר ליה, לא אדהכי חזי לההוא גברא וכו' עכ"ל. ודוק היטב.

ועוד עיין בספר תורת חיים סנהדרין (צ' א') בהקדמתו לפרק חלק (ד"ה ונראה דהיינו)

חנה הנביאה

זכירה, ובחנה מתחילה בשמואל שהיתה עדיין בחורה כתיב זכירה, ולבסוף כשהזקנה כתב פקד "כי פקד ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות" עכ"ל.

והוא נכון לפי פשט המקראות, אבל רו"ל גילו לנו שהיתה חנה זקנה מאוד בלדתה את שמואל, שכן מצאתי שאמרו מדרש שמואל (פרשה ד'): "יש תפילה שהיא נענית לשלשים שנה מיוסף, ויוסף בן שלשים שנה, יש תפילה שהיא נענית לשלשה ימים מיונה, והי יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות, יש תפילה שלא הספיקה לצאת מפי אומרה עד שנענית ממשה, ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי וגו', אבל בחנה לא שמענוה, אמר רבי שמעון בן לקיש ממאה דכתיב באברהם, או תשעים דכתיב בשרה, רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן בת מאה ושלשים נפקדה חנה, כשם שנפקדה יוכבד". והובא בילקוט שמעוני שם (רמז פ') עיין שם.

שמואל (א' א' י"ט): "וישכמו בבקר וישתחוו לפני ה', וישבו ויבואו אל ביתם הרמתה, וידע אלקנה את חנה אשתו ויזכרה ה'", ושם (ב' כ'): "וברך עלי את אלקנה ואת אשתו, ואמר ישם ה' לך זרע מן האשה הזאת וגו', כי פקד ה' את חנה, ותהר ותלד שלשה בנים, ושתי בנות, ויגדל הנער שמואל עם ה'".

ומבואר במקראות שבתחילה כתוב שה' "זכר" לחנה, ואחר כך כתוב שה' "פקד" את חנה, ובעי טעמא מדוע שינה המקרא בלשונו,

ומצאתי לרבינו יעקב בעל הטורים ז"ל בפירושו הטור הארוך בראשית (כ"א א'): "ויזכרה ה', פירש רבינו יוסף קמחי, היינו טעמא דגבי שרה כתיב "פקידה", וברחל "זכירה", ובחנה פעמים "זכירה" ופעמים "פקידה", לפי ששרה היתה זקנה והיתה צריכה שתחזור לה דם נדות, אמר לשון פקידה, כמו מפקידה לפקידה דמסכת נדה (ב' א'), אבל רחל שהיתה בחורה ולא היתה צריכה לפקידה, אמר

בחורה, דהיינו צעירה, ולעצם השינוי בין זכר ופקד, יש לפרש עם דברי הגאון מלבי"ם ז"ל שם, ועיין בספר הכרמל (ערך פקד דף רפ"א), ועיין ראש השנה (ל"ב ב') פקדונות היינו זכרונות, ורמב"ן ז"ל בראשית (כ"א א'), ובמדבר (א' ג'), ורבינו בחי' ז"ל ויקרא (כ"ג כ"ד) ודוק.

ופירש בעץ יוסף על המדרש שם, דאליכא דריש לקיש חנה נפקדה בשמואל או בהיותה בת תשעים כשרה אמנו, או בהיותה בת מאה כאברהם אבינו, ולדעת רבי שמואל חנה נפקדה בהיותה בת מאה ושלושים שנה כמו יוכבד אם משה רבינו, וזה לא כדברי רבינו יוסף קמחי ז"ל שחנה ילדה לשמואל בהיותה

חנוכה

(סימן ס' אות י', ושם בביאור הלכה ד"ה וכן הלכה, ושם סימן רע"ג ס"ו בביאור הלכה ד"ה וכגון, וסימן תפ"ט ס"ד משנה ברורה אות כ"ב, ושער הציון אות כ"ו, וביאור הלכה שם ד"ה שאם), ובשער הציון (סימן תר"צ אות מ"א), ועיין בספר נמוקי אורח חיים (סימן ס'), ובחיבורי יד סופר ח"ב (סימן ה' דף נ"ח), ובחיבורי זכות יצחק ח"ב (דף רע"ח אות ח'), ובחיבורי יגדיל תורה (ח"א סימן נ"ח דף נ"ב), ובחיבורי טוב להודות ח"א (סימן כ"ג דף ע'), ושם בחיבורי זכרון משה (סימן י"ד), ובס"ד בחיבורי על סוגיא זו כת"י הארכתי בזה הרבה, השי"ת יחונני ויזכני להוציא לאור כל חידושי' במהרה אמן.

ושמא יש לומר דהגאון הנ"ל ז"ל כוונתו שעם שנכון הדבר דהלכה שמצוות דרבנן צריכות כוונה, כנ"ל, מכל מקום אף לסוברים שמצוות דרבנן אין צריכות כוונה, בנדון דידן גם הם מודים שלא יצאו ידי חובה, משום דכאן הוי כמכוין ככוונה מפורשת והפכית שאינו מתכוין לצאת, דוק ועיין.

שוב נדפס הקובץ התורני "וישמע משה" (גליון ק"מ אות ב') ושם הובא מעשה באחד שעמד עם נר השמש דלוק בידו והתכונן בהכנה רבה להדליק החנוכיה, ומרוב התלהבותו לא שם לבו שנר השמש קרוב לנר

בספר חיי בנימין (פוזן, סימן קנ"ב דף קס"ח) כתב: "פעמים רבות אירע שהנוהגים להדליק נרות חנוכה לאחר צאת הכוכבים, הכינו את נרותיהם לאחר השקיעה, והבהבו הפתילות כדי שידלקו יפה, ונשאלתי אם יוכלו להדליק אחר כך בברכה, דשם כבר יצאו בזה שהדליקו לאחר השקיעה דמצוות דרבנן אין צריכות כוונה. תשובה נראה דאין יוצאים בזה דהוה ליה ככוונה מפורשת שלא לצאת" ע"כ.

ותמה אני על עצמי, דאין הכי נמי כמעט כל הפוסקים דעתם שכאשר האדם מכוין כוונה הפכית ומפורשת שלא לצאת, אינו יוצא ידי חובת המצווה, ועיין בזה בחיבורי יד סופר ח"ב (דף ק"ח) ובחיבורי ברית יעקב (סימן ל"ח ובהערה ט' דף רפ"ח) עש"ב, מכל מקום טעם זה למא לי, דמלבד שיש לעיין אם כל כי האי חשיב ככוונה מפורשת שלא לצאת, עוד בה, שהרי לדינא קיימא לן דגם מצוות דרבנן צריכות כוונה, וכמו שפסק מרן ז"ל, והנני להביא מה שכתבתי בזה בחיבורי זכרון משה ח"א (סימן ח' דנ"ז סע"א): "מרן ז"ל סובר דאף מצוות דרבנן צריכות כוונה, וכמפורש להדיא בבית יוסף או"ח (סימן ר"ג, וסימן ר"ט) ועוד בכמה מקומות, וכן העלה לדינא ופסק בספר משנה ברורה שגם מצוות דרבנן צריכות כוונה

הא דקיימא לן בשלחן ערוך או"ח סימן ס' שבמצוות דרבנן אמרנן מצוות אינן צריכות כוונה ויצא ידי חובה אף בלא כוונה עיין שם.

ולפי האמור דקיימא לן שגם מצוות דרבנן צריכות כוונה, אחשוב שקשה לומר שזה טעמו של מרן הגריש"א זצ"ל דחשיב כמדליק בלא כוונה ובמצוות דרבנן קיימא לן דאינן צריכות כוונה וכנ"ל וצ"ב.

החנוכיה וכשבא לברך הברכות ראה להפתעתו שגר החנוכיה כבר נדלק, והשאלה אם יכול לברך עכשיו את הברכה להדליק נר חנוכה, וזכינו להעלות שאלה זו לפני גאון ישראל מהרי"ש אלישיב זצ"ל, ונדפסו דברין בשו"ת וישמע משה ח"א (דף רי"ג) והיתה תשובתו שהנ"ל כבר יצא בהדלקתו ואינו צריך לחזור ולהדליק וממילא שוב אינו יכול לברך ברכת להדליק נר חנוכה ע"ש, וכנראה שדעתו על פי